

Räddningsinsatser för salamandrar i Olovslundsdammen 2018

Miljöförvaltningen,
september 2018

Salamanderräddning 2018

Utgivningsdatum: september 2018

Utgivare: Miljöförvaltningen

Kontaktperson: Gunilla Hjorth

Omslagsfoto: Gunilla Hjorth

Konsult: Martina Kiibus

Rapporten har tagits fram av Martina Kiibus på uppdrag av miljöförvaltningen i Stockholm och Bromma stadsdelsförvaltning.

Kartläggning av och räddningsinsatser för salamanderpopulationerna i Olovslundsdammen, Bromma

Martina Kiibus, 2018-08-31

Sammanfattning

Olovslundsdammen är en av Stockholms stads individtätaste vattensalamanderlokaler. Då den intilliggande plaskdammen utgör en fälla för salamandrarna under deras vårvandring till Olovslundsdammen, har Olovslundsskolan sedan 2008 kartlagt och räddat de vattensalamandrar som har påträffats i plaskdammen. Detta har skett under handledning av Martina Kiibus på uppdrag av Bromma stadsdelsförvaltning och Miljöförvaltningen i Stockholms stad.

2018 hittades och räddades 76 större vattensalamandrar (35 hanar, 38 honor och 3 juveniler) samt 256 mindre vattensalamandrar (109 hanar, 144 honor och 3 juveniler). Under 2008-2018 har sammanlagt 1280 större och 3971 mindre vattensalamandrar räddats. Under hela perioden har endast nio större vattensalamandrar påträffats döda. Detta visar att Olovslundsskolan gör en värdefull insats för att förstärka och utveckla salamanderpopulationerna i Olovslund.

För tolfte året i rad genomfördes i maj 2018 en inventering av Olovslundsdammen, då 174 större och 316 mindre vattensalamandrar observerades.

Inledning

Under våren 2018 har Martina Kiibus på uppdrag av Bromma stadsdelsförvaltning och Miljöförvaltningen i Stockholms stad handlett och analyserat Olovslundsskolans kartläggning av och räddningsinsatser för större och mindre vattensalamandrar vid Olovslundsdammen.

Bakgrund

Olovslundsdammen är en anlagd damm i en parkmiljö inom villaområdet Olovslund. Dammen är en av Stockholms stads individtätaste vattensalamanderlokaler vid den tid på året då djuren genomför sin lek. En grov uppskattning är att villaområdet i Olovslund inklusive dammen hyser cirka 10 000 mindre vattensalamandrar och cirka 1000 av den större arten. Dammen är grund, relativt varm och väl solbelyst samt fri från fiskar och kräftor (som annars äter salamandrarna eller deras ägg och larver) och utgör därmed en god lekmiljö för de båda salamanderarterna. Det finns också ett starkt engagemang i omgivande villaområde för dammen och dess lekande salamandrar. Problemet är att den är isolerad från andra dammar och våtmarker och därmed sårbar för eventuella störningar. För att säkerställa salamanderpopulationerna krävs det därför åtgärder i syfte att säkerställa och förbättra livsmiljön för djuren.

2007 tog Bromma stadsdelsförvaltning fram en skötselplan för Olovslundsdammen och stadsdelsförvaltningen är också ansvarig för dammens och parkområdets skötsel. Viktiga inslag i skötselplanen är bl a reglering av dammens vattenmängd och tidpunkter för påfyllning samt slätter av vassen kring dammen. Under arbetet med skötselplanen kom det fram att den intilliggande plaskdammen utgör en fälla för vattensalamandrarna under deras vandring till Olovslundsdammen (här även kallad "naturdammen") från övervintringslokalerna i omgivningarna (Fig 1). Plaskdammen är torrlagd under salamandrarnas vandringsperiod (april-maj) och fylls inte med vatten förrän i slutet av maj. Dammens kanter är lodräta vilket innebär att de salamandrar som ramlat ner i plaskdammen inte kan ta sig upp igen.

Figur 1. Olovslundsdammen med den angränsande plaskdammen till vänster i bilden. Muren längs den västra kortändan av plaskdammen kan skönjas i bilden. Ortofoto 2014 från Stockholms stadsbyggnadskontor.

För att förhindra att salamandrarna fastnar och dör i plaskdammen under sin vandring mot Olovslundsdammen finansierades och uppfördes i april 2008, med artskyddsmedel från Länsstyrelsen och i samarbete med Bromma stadsdelsförvaltning, en låg mur vid den västra kortändan av plaskdammen (den del av plaskdammen som är längst bort från naturdammen). Tanken med muren är att den ska hindra salamandrarna från att hamna i plaskdammen och istället dirigera om dem så att de vandrar mot naturdammen. Muren tycks ha en tydlig effekt, vilket syntes bäst i samband med uppförandet 2008. Effekten av muren är dock inte hundra procentig, vilket kanske inte heller var väntat, eftersom den endast är 26 meter lång och därmed inte är heltäckande runt plaskdammen.

Under våren 2008 inleddes ett samarbete med Olovslundsskolan. Skolklasser i åk 4 har under ledning av läraren Elisabet Söderlund kartlagt salamandrarans vandring för att se hur många som fastnade i plaskdammen och om muren fick någon betydelse. Eleverna flyttade också över påträffade salamandrar från plaskdammen till naturdammen. Detta upprepades 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 och 2017.

Under senare år har Olovslundsdammen vuxit igen alltmer, varför Bromma stadsdelsförvaltning har tagit fram en åtgärdsplan för att minska igenväxningen och återskapa fria vattenspeglar. Rönjningsarbetet påbörjades under hösten 2017 och fortsatte under 2018. Elisabet Söderlund har fotodokumenterat vegetationens utveckling en gång i veckan under hela säsongen 2018.

Metodik

Under lekperioden, dvs från början av april till slutet av maj, genomsöktes plaskdammen intill Olovslundsdammen regelbundet. Arbetet utfördes av elever i åk 4 i Olovslundsskolan, som under ledning av deras lärare Elisabet Söderlund dagligen iakttog hur många honor, hanar och juveniler av större respektive mindre vattensalamander som fastnade i plaskdammen. För att få en tydligare bild av själva vandringen noterade eleverna också var i plaskdammen salamandrarna påträffades samt hur vädret varit natten innan. Klasserna hade gjort i ordning fem större lövhögar fördelade längs dammens innerkant. Dessa lövhögar vittjades försiktigt varje dag, varefter de vattnades för att hållas fuktiga, då djuren är mycket känsliga för uttorkning. De funna salamandrarna flyttades därefter varsamt över till naturdammen.

Vid en informationsträff, ”salamanderkväll”, med närboende den 4 maj 2018 genomfördes en räkning i lamppljus av antalet salamandrar i Olovslundsdammens strandzon. Lampinventeringen kompletterades med håvning i strandkanten. Inventeringen skedde kl 21.30-22.30 under ledning av Stefan Lundberg, biolog med mångårig erfarenhet av arbete med Brommas groddjur.

Resultat

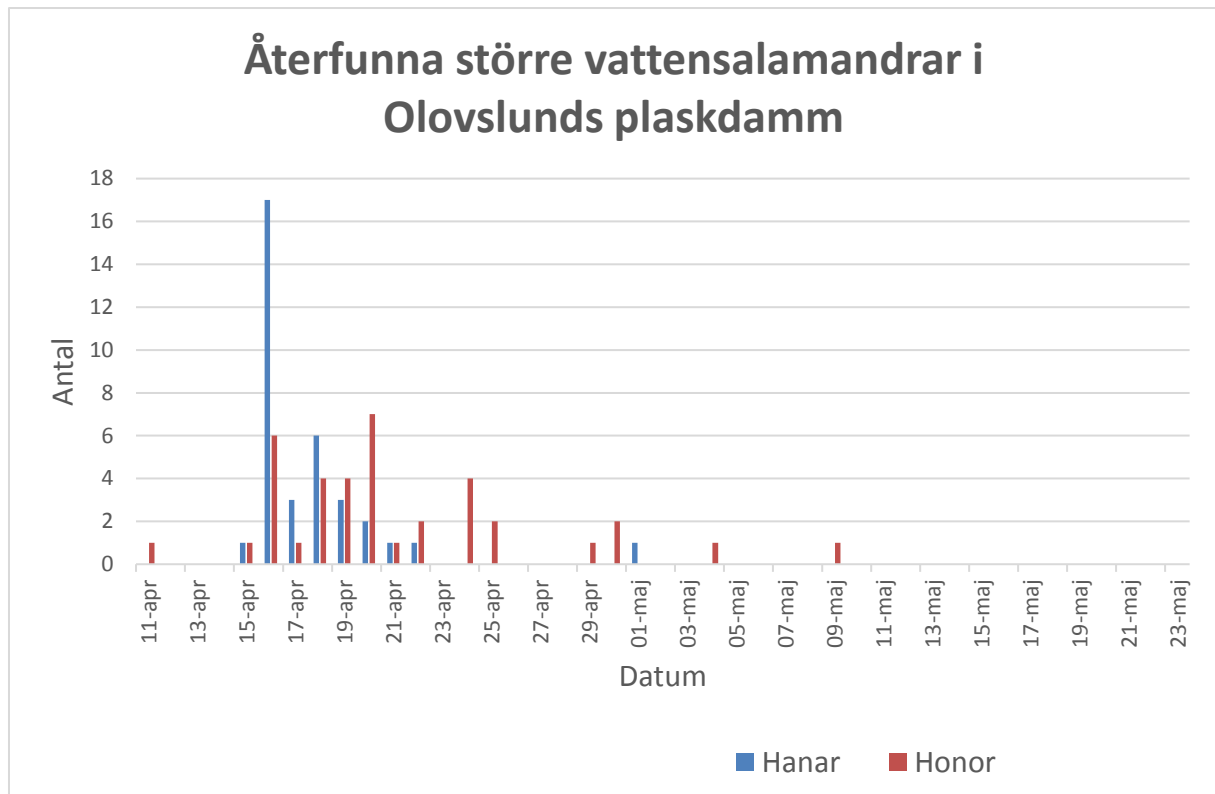
Kartläggningen av vandringen till Olovslundsdammens plaskdamm

Våren kom igång sent med lång isläggning. Efter ett regn i början av april släppte isen och den 6 april gjordes lövhögarna iordning i plaskdammen varefter Elisabet Söderlund kontrollerade dem dagligen utan resultat. Den 11 april kom värmen och räddningsarbetet och kartläggningen av dammen tillsammans med eleverna satte igång. Därefter bevakades plaskdammen dagligen till och med den 23 maj. Sedan släpptes badvattnet på. Under perioden 11 april till 23 maj räddade eleverna och deras lärare 76 större vattensalamandrar, varav 35 hanar, 38 honor och 3 juveniler (Fig 2), samt 256 mindre vattensalamandrar (109 hanar, 144 honor och 3 juveniler, Fig 3) från plaskdammen. Dessutom påträffades åtta döda mindre vattensalamandrar.

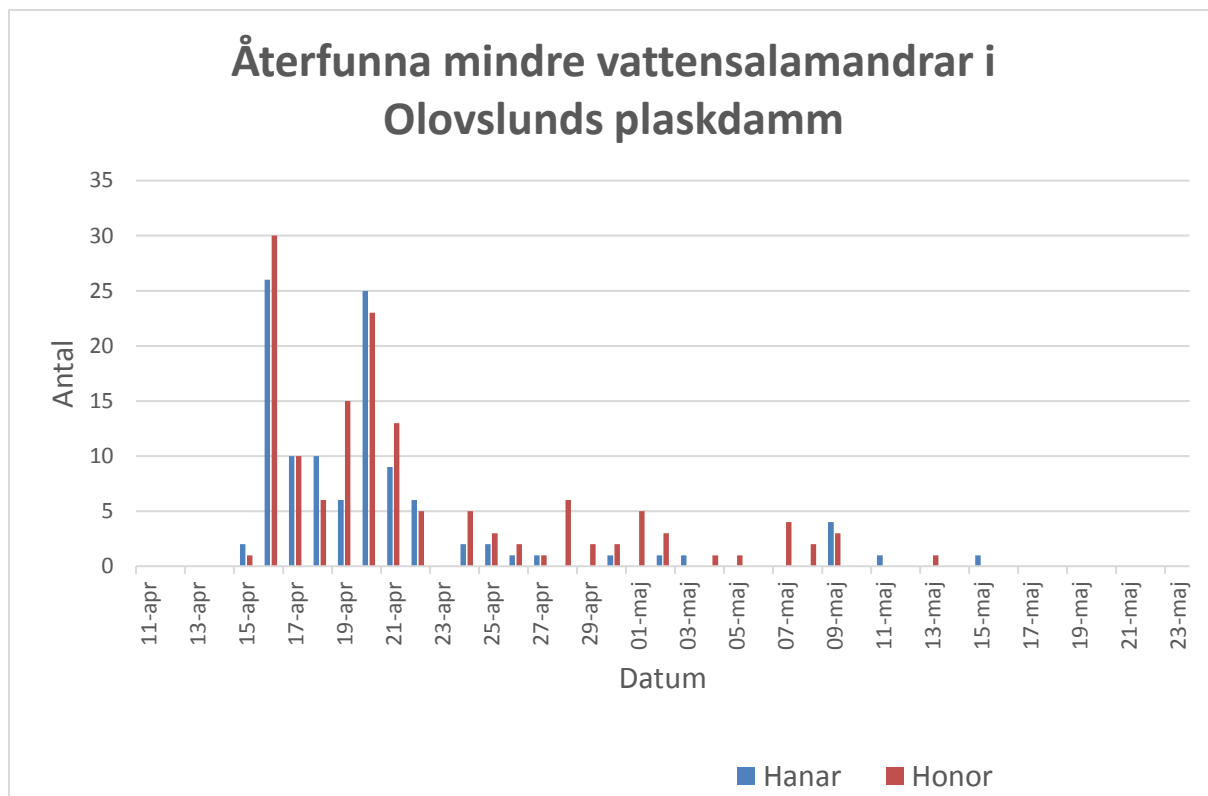
Efter den sena starten höll sig fukten kvar i marken. Det i kombination med varma nätter gjorde att flest salamandrar hittades i början av kartläggningsperioden, trots att det inte regnade nämnvärt. Den 16-20 april hittades sammanlagt 54 större vattensalamandrar (Fig 2). Den 16-21 april hittades totalt 184 mindre vattensalamandrar (Fig 3). Under perioden 23-30 april föll det en del regn, men nätterna var inte lika varma. Under den perioden hittades sammanlagt 10 större och 29 mindre vattensalamandrar. (Fig 2, 3). Den 3 maj regnade det, därefter kom det inget mer regn under maj månad och endast enstaka djur observerades. Sista fyndet var den 15 maj, då en hane av mindre vattensalamander hittades. Under perioden 16-23 maj observerades inte ett enda djur och då väderprognosen förutspådde fortsatt värme och torra beslutade vi oss för att avsluta kartläggningen.

Flest salamandrar brukar återfinnas i den ände av plaskdammen som är närmast naturdammen, vilket inte är så förvånande eftersom det är dit djuren strävar i sin vårvandring. Det gäller framför allt i början av säsongen. Av de större vattensalamandrarna hittades 52 av de återfunna 76 djuren i de högar som är närmast plaskdammen, varav 21 i den allra närmaste högen. 203 av de återfunna 256 mindre vattensalamandrarna hittades i de högar som är närmast plaskdammen, varav 74 i den allra närmaste högen.

Det var ovanligt många döda mindre vattensalamandrar i år. Totalt påträffades åtta döda ute på betongen. En hade en stor sårskada på buken, i övrigt var det svårt att avgöra vad som hade hänt. Det är viktigt att vara observant på detta inför kommande år och om det påträffas döda då också bör de skickas till SVA på analys.

Figur 2 Antal påträffade större vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. De blå staplarna visar antal påträffade hanar och de röda visar antal återfunna honor. Dammen började kartläggas den 11 april då isen hade smält och kontrollerades därefter dagligen fram till den 23maj. Flest djur hittades den 16-20 april, då det var fukt i marken och varma nätter.

Figur 3 Antal påträffade mindre vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. De blå staplarna visar antal påträffade hanar och de röda visar antal återfunna honor. Dammen började kartläggas den 11 april då isen hade smält och kontrollerades därefter dagligen fram till den 23maj. Flest djur hittades den 16-21 april, då det var fukt i marken och varma nätter..

Under motsvarande salamanderkartläggning 2017 hittades och räddades 77 större vattensalamandrar, varav 32 hanar, 44 honor och 1 juvenil samt 221 mindre vattensalamandrar, varav 107 hanar, 113 honor och 1 juvenil (Fig 4).

2016 hittades och räddades 108 större vattensalamandrar, varav 51 hanar, 53 honor och 3 juveniler samt 346 mindre vattensalamandrar, varav 175 hanar, 168 honor och 3 juveniler. Dessutom påträffades en död större och 16 döda mindre vattensalamandrar i plaskdammen (Fig 4).

2015 hittades och räddades 90 större vattensalamandrar, varav 52 hanar, 34 honor och 4 juveniler samt 289 mindre vattensalamandrar, varav 122 hanar och 167 honor. Dessutom påträffades en död större och en död mindre vattensalamander.

2014 hittades och räddades 72 större vattensalamandrar i plaskdammen, varav 36 hanar, 32 honor och 4 juveniler samt 356 mindre vattensalamandrar, varav 166 hanar, 189 honor och en juvenil (Fig 4).

2013 hittades och räddades 137 större vattensalamandrar i plaskdammen, varav 68 hanar och 69 honor samt 409 mindre vattensalamandrar, varav 205 hanar och 204 honor.

2012 hittades och räddades 130 större vattensalamandrar (79 hanar och 51 honor) samt 419 mindre vattensalamandrar (207 hanar och 212 honor). Två döda mindre och en död större vattensalamander hittades också.

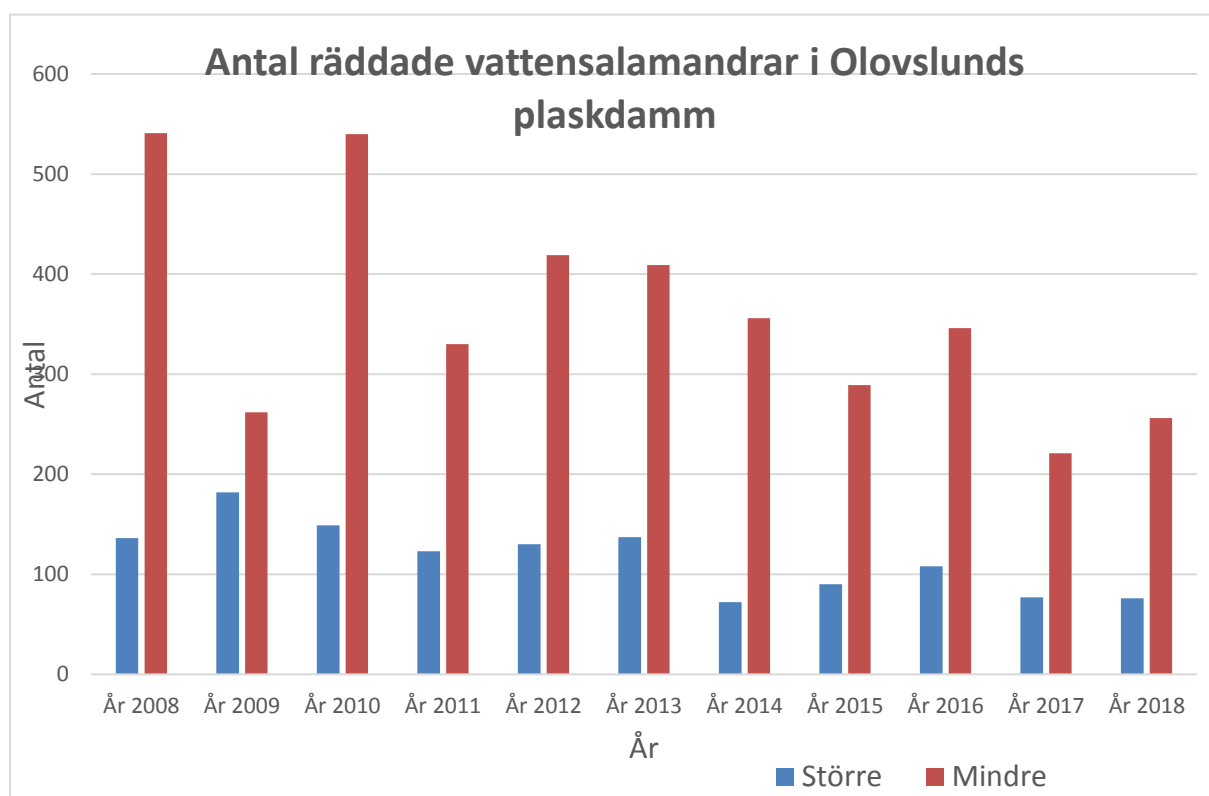
2011 hittades och räddades 123 större vattensalamandrar, varav 62 hanar och 61 honor samt 330 mindre vattensalamandrar (136 hanar och 194 honor) från plaskdammen. Fyra döda mindre och en död större vattensalamander påträffades.

2010 hittades och räddades 149 större vattensalamandrar i plaskdammen (49 hanar och 100 honor) samt 540 mindre vattensalamandrar (224 hanar och 316 honor). Dessutom påträffades fyra döda mindre vattensalamandrar.

2009 hittades och räddades 182 större vattensalamandrar i plaskdammen och 262 mindre vattensalamandrar samt fyra döda mindre vattensalamandrar. 2008 hittades 136 större och 541 mindre vattensalamandrar (samt 40 döda mindre och 4 döda större vattensalamandrar). Det var en tydlig nedgång i framför allt antalet mindre vattensalamandrar som fastnat i plaskdammen efter att muren uppfördes den 11 april (Fig 4).

Jämfört med tidigare år påträffades och räddades färre större vattensalamandrar 2014, 2015 och 2017. En förklaring kan vara den torra och kalla våren. Tidigare år har eleverna och deras lärare hittat fler djur i borten änden av plaskdammen (den ände som inte vetter mot naturdammen) mot slutet av inventeringsperioden vilket de har tolkat som att det kan ha handlat om djur som varit på väg upp mot land. De senaste årens torra vårar kan ha gjort att denna uppvandring aldrig hann komma igång innan vattnet fylldes på i plaskdammen.

Resultaten bekräftar att plaskdammen innebär ett allvarligt hot mot populationen av framför allt större vattensalamander, något som temporärt åtgärdats med hjälp av den uppförda muren och framför allt tack vare Olovslundsskolans insatser. Under de här åren (2008-2017) har sammanlagt 1204 större och 3715 mindre vattensalamandrar räddats. Endast nio stycken större vattensalamandrar har påträffats döda.

Figur 4 Antal påträffade och räddade vattensalamandrar i plaskdammen i Olovslund under åren 2008-2018. De blå staplarna visar antal påträffade större vattensalamandrar, de röda visar antal mindre vattensalamandrar. Uppförandet av muren år 2008 medförde en minskning av framför allt antal påträffade mindre vattensalamandrar. Sammanlagt har 1280 större vattensalamandrar och 3971 mindre vattensalamandrar räddats från plaskdammen under åren 2008-2018.

Inventeringarna i Olovslundsdammen

Vid inventeringen i samband med årets "salamanderkväll" den 4 maj observerades 174 större och 316 mindre vattensalamandrar (Fig 5). Det är det största antalet observerade större vattensalamandrar hittills. 75 av dessa 174 salamandrar noterades i det nygrävda området där det var fri vattenspegel, något som underlättade såväl leken för salamandrarna som inventeringen.

Vid en motsvarande inventering den 5 maj 2017 observerades 50 större och 137 mindre vattensalamandrar.

Den den 13 maj 2016 observerades 51 större och 422 mindre vattensalamandrar.

Den 8 maj 2015 observerades 91 större och 1292 mindre vattensalamandrar observerades, vilket är det högsta noterade antalet mindre vattensalamandrar hittills.

Den 9 maj 2014 observerades 51 större och 302 mindre vattensalamandrar. Ungefär en tredjedel av de större vattensalamandrarna påträffades på land, under sin vandring ner till Olovslundsdammen. Alla mindre vattensalamandrar påträffades strandnära i Olovslundsdammen.

3 maj 2013 observerades 5 större och 181 mindre vattensalamandrar. Den 4 maj 2012 hittades 91 större och 838 mindre vattensalamandrar. Den 6 maj 2011 hittades 36 större och 360 mindre vattensalamandrar. Den 7 maj 2010 hittades 3 större och 143 mindre vattensalamandrar. Den 9 maj 2009 hittades 63 större och 445 mindre vattensalamandrar. Den 8 maj 2008 hittades 8 större och 328 mindre vattensalamandrar. I maj 2007 hittades 15 större och 246 mindre vattensalamandrar (Fig 5).

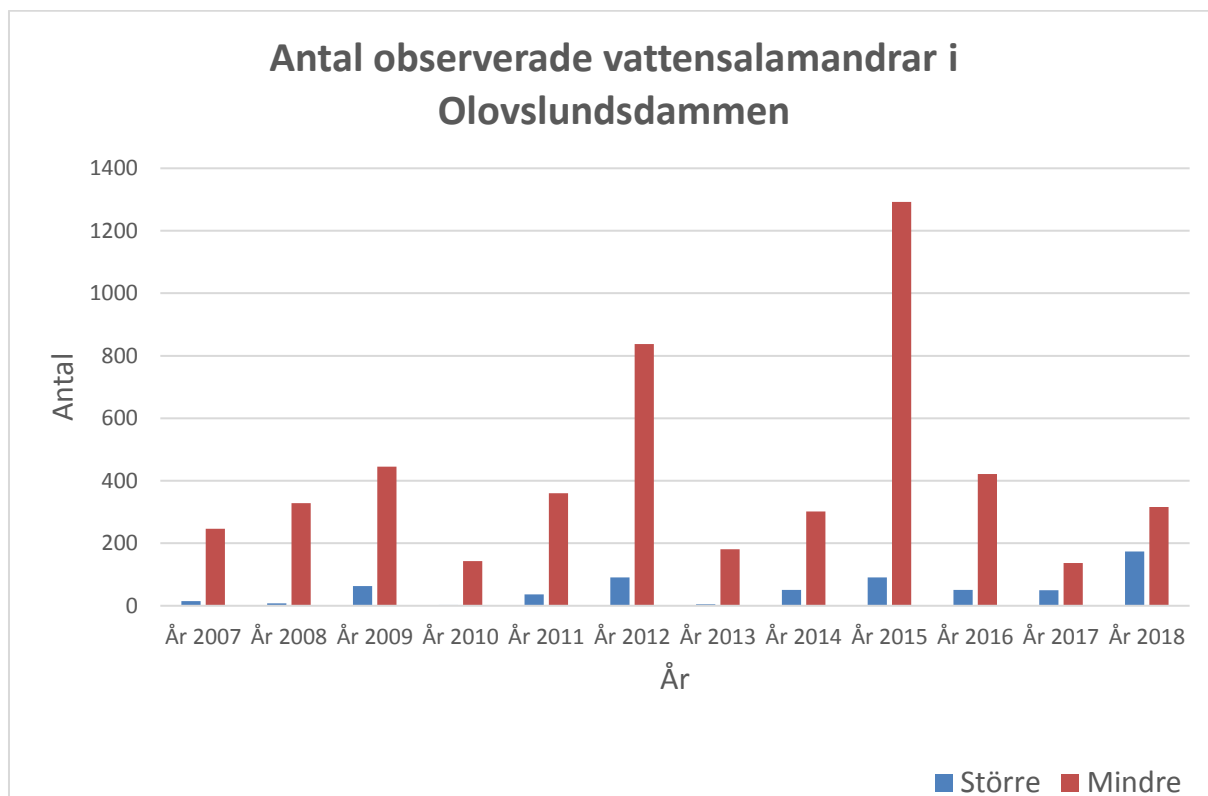
2015 års inventeringsresultat är alltså det högsta hittills. Det var relativt klart vatten och god vattentillgång i naturdammen vilket underlättade inventeringen. Det kan också vara en spegling av att populationsstorleken i dammen faktiskt har ökat tack vare de senaste årens insatser. Även 2016 observerades relativt många salamandrar.

Att så pass få salamandrar observerades 2013 berodde framför allt på den sena våren och islossningen, som innebar att många salamandrar inte hade påbörjat sin vårvandring vid tiden för inventeringen. Den sena islossningen medförde också att vattnet i naturdammen fylldes på sent, varvid en lergrumling kvarstod vid inventeringstillfället den 3 maj, något som försvårade den visuella lampinventeringen. En liknande situation inträffade år 2010, då vattnet i naturdammen också fylldes på för sent, trots skötselplanens instruktioner. Innan vattnet fylldes på år 2010 var vattentillgången i naturdammen dålig vilket kan ha medfört en tillfällig minskning av populationsstorleken i dammen. Det skulle kunna vara en förklaring till att färre djur observerades 2011 och 2010 än 2009. Det var också något färre djur som räddades från plaskdammen 2011 jämfört med tidigare år (se ovan).

2008 var vattnet tämligen grumligt, vilket försvårade inventeringen, men mycket tyder ändå på att populationen ökade fram till och med 2009 tack vare de insatser som gjorts 2008 och 2009.

2012 års inventeringsresultat var också relativt högt. Precis som 2016 var det relativt klart vatten, vilket underlättade inventeringen och vattentillgången i naturdammen var bättre än 2010. Men det kan också vara en spegling av en ökad populationsstorlek. Antalet återfunna större vattensalamandrar i plaskdammen var dock lägre än 2008-2010.

Inventeringen 2018 skedde som vanligt under Bromma stadsdelsförvaltnings och Miljöförvaltningens årliga salamanderkväll för de boende runt Olovslundsdammen. Liksom tidigare år var det stor uppslutning och över 100 personer deltog, varav drygt hälften var barn. Martina Kiibus informerade om Olovslundsskolans kartläggings- och räddningsarbete och Stefan Lundberg, som ansvarade för inventeringen, guidade och berättade om salamandrarna och andra groddjur.

Figur 5. Antal observerade vattensalamandrar i naturdammen i Olovslund i inventeringen vid de årliga salamanderkvällarna i maj under åren 2007-2018. De blå staplarna visar antal större vattensalamandrar, de röda antal mindre vattensalamandrar.

Slutsatser och förslag till uppföljning

Då Olovslund med sin parkdamm hyser en av Stockholms stads största salamanderpopulationer är det viktigt att populationen stärks och utvecklas, både för sin egen skull, men också för att kunna bidra till att stärka groddjursfaunan på andra platser i staden. Olovslundsdammens större vattensalamandrar har hittills utgjort källpopulation för återintroduktion av denna art både i Judarskogens och Kyrksjölörens naturreservat där den tidigare försvunnit – i båda fallen med lyckat resultat. Det är inte otänkbart att Olovslunds-salamandrar kan behövas till liknande projekt även i framtiden.

Båda salamanderarterna vid Olovslund är fridlysta enligt nationell lagstiftning (Artskyddsförordning) och för den större vattensalamandern gäller även ett strikt skydd via internationell lagstiftning (EU-habitatdirektiv). Därför är det viktigt att Bromma stadsdelsförvaltning följer skötselplanen för Olovslundsdammen och ser till att vattenförsörjningen är tryggad under hela lekperioden samt förvaltar salamandrar i parkområdet efter bästa förmåga i enlighet med skötselplanen.

Projektet har inneburit att sammanlagt 1280 större och 3971 mindre vattensalamandrar räddats under perioden 2008-2018. Dessutom har det gett en värdefull kartläggning av Olovslunds salamanderpopulationers vandringsmönster under våren från deras landhabitat till lekmiljöerna.

Samarbetet med Olovslundsskolan är mycket lyckat och eleverna har tillsammans med sin lärare Elisabet Söderlund gjort fantastiska räddningsinsatser för salamandrar och projektet. Genom sitt praktiska arbete har eleverna fått goda kunskaper om groddjur och värdet av biologisk mångfald i allmänhet och salamandrar i Olovslundsdammen i synnerhet. Det innebär också att de kringboende

har fått en ökad förståelse för salamandrarna. Enligt Elisabet Söderlund så kunde man förr se hur folk håvade upp salamandrar från dammen och tog hem till sina trädgårdar, något som inte förekommer längre, utan numera är de kringboende rädda om salamandrarna (Elisabet Söderlund, pers komm., okt 2017). Studenter vid Stockholm Resilience Centre på Stockholms universitet har under våren 2014 studerat det lokala natur- och miljöengagemanget vid Olovslundsdammen. I sin rapport skriver de att skolans arbete med salamandrarna är en av de viktigaste drivkrafterna bakom det starka lokala engagemang för Olovslundsdammens salamandrar som de har observerat i sina studier (Erika Kriukelyte, Ayoub Hameedi, Stefania Castelblanco & Carla Alexandra, Civic engagement in nature conservation – Olovslund pond, Bromma, 2014). Det är därför av yttersta vikt att detta samarbete kan fortsätta och permanentas. Om skolans engagemang skulle upphöra måste det till en annan lösning, exempelvis i form av en gjuten ramp i den ände av plaskdammen som vetter mot naturdammen.